

УДК 343.365

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.16.243952>

Т. М. Гуд,

канд. юрид. наук, асистентка
кафедри кримінального права № 2
Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА «ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНУ» (ст. 396 КК УКРАЇНИ) ТА ЇЇ ВПЛИВ НА КВАЛІФІКАЦІЮ

У статті розглядаються актуальні проблеми, що виникають під час кваліфікації «Приховування злочину» (ст. 396 КК України), зокрема за ознакою суб'єктивної сторони. Визначене значення суб'єктивної сторони та її ознак для кваліфікації. У роботі розкрито особливості суб'єктивних ознак приховування злочину на підставі положень КК України. Аналізуються приклади з судової практики.

Ключові слова: суб'єктивна сторона, вина, мотив, мета, приховування злочину.

Метою цієї статті є дослідження питань суб'єктивної сторони «Приховування злочину» (ст. 396 КК України) та її вплив на кваліфікацію. Для цього необхідно розкрити зміст та ознаки суб'єктивної сторони, її обов'язкові ознаки, та з'ясувати значення ознак суб'єктивної сторони складу злочину для кримінально-правової оцінки вчиненого. Аналіз судової практики, наукових робіт дає можливість розвитку наукового знання щодо окресленого питання.

Викладення основного матеріалу. Проблема правильної кваліфікації кримінального правопорушення залежить від правильного встановлення всіх ознак складу кримінального правопорушення, серед яких, мабуть, найбільшу складність становлять ознаки суб'єктивної сторони.

Суб'єктивна сторона є обов'язковим елементом будь-якого складу кримінального правопорушення. У доктрині кримінального права її визначають як внутрішній бік кримінального правопорушення і розуміють як психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного та

протиправного діяння, а також його наслідків¹. Серед її ознак виокремлюють вину, мотив та мету кримінального правопорушення.

Вина – головна та невід’ємна ознака всіх складів кримінальних правопорушень. Чинне кримінальне законодавство закріплює можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності тільки за наявності її вини у вчиненому кримінальному правопорушенні. Теза про те, що відповідальність особи настає лише за наявності її вини, закріплена не тільки у статтях КК України (наприклад, ч. 2 ст. 2 КК), це є одним з принципів кримінального права, який ґрунтується на положеннях ст. 62 Конституції України, відповідно до якої, особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Отже, відсутність вини виключає наявність суб’єктивної сторони складу кримінального правопорушення, тобто немає її підстави для кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 2 КК). Згідно з приписами ст. 23 КК виною визнається психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

З огляду на те, що кримінальне правопорушення, яке передбачене ст. 396 КК, має формальний склад, особливість його законодавчої конструкції полягає в тому, що наслідки не є обов’язковою ознакою його об’єктивної сторони. У зв’язку з цим зміст вини у таких складах кримінальних правопорушень встановлюється залежно від психічного ставлення винного до вчинюваного ним суспільно небезпечного діяння². Зміст умислу завжди полягає в усвідомленні суспільно небезпечного характеру діяння і в бажанні

¹ Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-ге вид., переробл. і допов. Харків: «Право», 2020. С. 177.

² Куц В. Зміст вини у злочинах з формальним складом. *Вісник Національної академії прокуратури України*, 2009. № 3. С. 36–39; Сенько М. М. Деякі проблеми вини в злочинах з формальним складом. *Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування та перспективи удосконалення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, (м. Львів, 7-8 квіт. 2006 р.): у 2 ч. Львів, 2006. Ч. 1. С. 261–262.

його вчинити, тобто йдеться про те, що умисел є прямим, який, до речі, властивий кримінальним правопорушенням із формальним складом. Подібні кримінальні правопорушення не можуть вчинятися з непрямым умислом, оскільки вольовий момент останнього у вигляді свідомого припущення закон пов'язує виключно з суспільно небезпечними наслідками, що входять до об'єктивної сторони тільки кримінальних правопорушень із матеріальним складом³. Таким чином, кримінальні правопорушення з формальним складом можуть бути вчинені виключно з прямим умислом. Інтелектуальний момент у цих випадках містить лише усвідомлення суспільно небезпечного характеру діяння, що вчиняється, а вольовий момент обмежується бажанням його вчинити.

Оскільки у ч. 1 ст. 396 КК безпосередньо не вказана форма вини, постає питання щодо ймовірності вчинення його з необережності. Відповідно до ст. 25 КК виокремлюють два види необережності, а саме кримінально протиправну самовпевненість та кримінально протиправну недбалість. Необережність є кримінально протиправною самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення (ч. 2 ст. 25 КК). Кримінально протиправна недбалість має місце у випадках, якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити (ч. 3 ст. 25 КК).

У науці кримінального права визнається можливість вчинення кримінальних правопорушень із формальним складом з необережною формою вини, а саме можливість злочинної недбалості у таких складах кримінальних правопорушень, тобто психологічний зміст необережності в цих правопорушеннях, на переконання окремих авторів, повинен характеризуватися відсутністю усвідомлення суспільно небезпечного

³ Парог А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений: монография. Москва, 2001. С. 85.

характеру вчиненого діяння за наявності обов'язку і можливості такого усвідомлення⁴.

Чи може заздалегідь не обіцяне приховування злочину характеризуватися необережною формою вини? Вважаємо, що ні. По-перше, даний делікт, згідно із загально визнаною точкою зору характеризується лише умисною формою вини. По-друге, чинним законодавством України не покладається на особу обов'язку встановлення не протиправного походження будь-яких предметів, а також з'ясування факту не вчинення певною особою кримінального правопорушення. У протилежному випадку, наприклад, при наданні в оренду житлового приміщення необхідно було б пересвідчуватися у тому, що орендатор не вчиняв раніше кримінальне правопорушення та не ухиляється від слідства або суду.

Таким чином, заздалегідь не обіцяне приховування злочину вчиняється виключно умисно, до того ж тільки з прямим умислом.

Усвідомлення суспільно небезпечного характеру кримінального правопорушення складається з усвідомлення фактичного змісту вчинюваного діяння, та його соціального значення⁵. Усвідомленням фактичного змісту вчинюваного діяння є розумінням ознак об'єкту та об'єктивної сторони конкретного кримінального правопорушення. Усвідомлення об'єкту кримінального правопорушення полягає в розумінні винним того, що своїми діями він вчиняє суспільно небезпечне діяння, шкодить суспільним відносинам, що охороняються законом про кримінальну відповідальність. Звичайно, особа, вчиняючи приховування злочину, не повинна обов'язково розуміти юридичне визначення родового чи безпосереднього його об'єкта, однак має усвідомлювати, що його дії будуть перешкоджати, ускладнять або взагалі унеможливають розкриття злочину, який він приховує.

⁴ Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов, та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., переробл. і допов. Харків: «Право», 2020. С. 195.

⁵ Рагог А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений: монография. Москва, 2001. С. 86.

Вчиняючи заздалегідь не обіцяне приховування злочину, винний повинен розуміти й фактичні ознаки свого діяння. Відсутність усвідомлення ознак об'єкта чи об'єктивної сторони вчиненого виключає кримінальну відповідальність за ч. 1 ст. 396 КК. Ще на початку розвитку вчення про приховування злочинів видатний класик кримінального права М. С. Таганцев зазначав, що приховування полягає не в тому, що хтось свідомо сховав Петра чи Івана, свідомо купив чи прийняв у заклад якусь річ, а у тому, що особа усвідомлювала, що Петро – злочинець, що приймає крадену річ; умисел причетних має спеціальний характер, він припускає наявність усвідомлення про існування злочинного діяння, відносно якого діє винний⁶. Особа не може бути визнана винною у вчиненні приховування особи, яка вчинила злочин, якщо вона фактично й приховала його, однак не знала, що особою було вчинено злочин, а вважала, що переховує особу від кримінально протиправних посягань третіх осіб. Так, не викликає жодних сумнівів щодо усвідомлення факту приховування трупа, якщо особа була очевидцем цього вбивства. Наприклад, вироком Новгород-Сіверського районного суду Чернігівської області вірно було засуджено особу за приховування трупа людини, вбивство якої відбулося на її очах⁷, а також вироком Ульяновського районного суду Кіровоградської області було засуджено особу за приховування трупа людини, яка стала свідком дорожньо-транспортної пригоди⁸. Натомість викликають певні сумніви вироки, в яких взагалі не вказується на суб'єктивну сторону приховування злочину (ст. 396 КК). Зокрема, аналіз вироку Любарського районного суду Житомирської області не дає можливості зробити однозначний висновок, що особа, яка визнана винною у вчиненні злочину за ч. 1 ст. 396 КК,

⁶ Таганцев Н. С. Русское уголовное право: лекции. Часть общая. Т. 1. Санкт-Петербург: Гос. Тип., 1902. С. 623.

⁷ Вирок Новгород-Сіверського районного суду Чернігівської області від 15.09.2010 р. у справі № 1-124/10. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11236194> (дата звернення 26.10.21).

⁸ Вирок Ульяновського районного суду Кіровоградської області від 03.01.2018 р. у справі № 402/1426/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71421680> (дата звернення 26.10.21).

усвідомлювала, що вчиняє дії, спрямовані на приховування злочину, адже засуджений був водієм таксі та здійснював перевезення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення і предметів, здобутих кримінально-протиправним шляхом, не знаючи про це⁹.

Вважаємо, що якщо особа, вчиняючи певні дії, об'єктивно й сприяла вчиненню кримінального правопорушення, але не усвідомлювала суспільної небезпечності своєї поведінки, то вона не може нести відповідальності за приховування злочину.

Отже, необхідною умовою притягнення особи до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 396 КК є усвідомлення винним суспільної небезпечності свого діяння до чи під час його вчинення. Особа, яка не усвідомлювала, що вчиняє приховування злочину, а зрозумівши це, відмовилася від здійснення відповідних дій у подальшому, не повинна визнаватися винною. У зв'язку з цим, з нашої точки зору, Тисменицький районний суд Івано-Франківської області неправомірно засудив особу за ч. 1 ст. 396 КК, за те, що вона, працюючи таксистом, перевезла викрадене іншими особами майно. Останні пояснили свої дії тим, що вони партнери по бізнесу і займаються встановленням опалювальних приборів. Через те, що роботи досить багато, вони змушені працювати допізна. Такі перевезення засуджена особа здійснювала декілька разів. І лише згодом, проаналізувавши місце, час та інші обставини цих перевезень, зрозуміла, що ці особи вчиняють крадіжки. Після цього вона відмовилася надавати послуги щодо перевезення майна. У той же час, виклавши таким чином обставини справи у вирок та безпосередньо відзначивши, що дана особа була введена в оману, Тисменицький районний суд Івано-Франківської області визнав її винною у вчиненні злочину, передбаченому ч. 1 ст. 396 КК¹⁰.

⁹ Вирок Любарського районного суду Житомирської області від 23.05.2011 р. у справі № 1-37/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/17215371> (дата звернення 26.10.21).

¹⁰ Вирок Сумського районного суду Сумської області від 23.11.2010 р. у справі № 1-352/2010 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12517821> (дата звернення 26.10.21).

На наш погляд, за таких умов засуджена особа не може бути визнана винною у вчиненні заздалегідь не обіцяного приховування злочину. Особа, перевозячи майно, здобуває кримінально-протиправним шляхом, об'єктивно здійснювала його переховування, проте у цій ситуації відсутня суб'єктивна сторона складу даного делікту, оскільки вона не усвідомлювала суспільно небезпечного характеру власних дій. Таке усвідомлення прийшло згодом, що і стало причиною відмови від подальших перевезень. У зв'язку з цим можна стверджувати, що вказаний вирок ґрунтується на об'єктивному ставленні в провину, що суперечить принципам кримінальної відповідальності.

Вважаємо також, що усвідомлення фактичної сторони діяння не достатньо для визнання особи винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 396 КК. Необхідною умовою є усвідомлення цією особою соціального значення свого вчинку, його суспільної небезпечності, що полягає в усвідомленні особою факту надання допомоги у приховуванні злочину, вчиненого іншою особою. Відсутність цього виключає умисел особи, а отже, підтверджує той факт, що в її поведінці відсутня суб'єктивна сторона складу злочину, за який особа підпадає під санкції ч. 1 ст. 396 КК.

Особливістю об'єктивної сторони діяння, зазначеного у ч. 1 ст. 396 КК, є встановлення відповідальності лише за заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого або особливо тяжкого злочину. У зв'язку з цим виникає низка питань: чи повинен приховувач усвідомлювати кримінальну протиправність діяння, яке приховує; ступінь тяжкості приховуваного злочину; як мають кваліфікуватися дії приховувача, якщо має місце юридична чи фактична помилка в розумінні дій приховувача або щодо приховуваного злочину?

У теорії кримінального права існують різні точки зору з цього питання. На думку одних науковців, для притягнення особи до кримінальної відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину достатньо

мінімальної обізнаності в цьому злочині¹¹. Інші стверджують, що винний повинен розуміти, що приховує саме тяжкий або особливо тяжкий злочин¹². Існують також прихильники підходу, відповідно до якого необхідним вважається усвідомлення особою характеру злочину, який вона приховує¹³. Натомість є й ті, хто переконаний, що для притягнення до кримінальної відповідальності за задалегідь не обіцяне приховування злочину достатньо усвідомлення особою лише тих фактичних ознак¹⁴ або фактичних обставин¹⁵ діяння, що приховується, які свідчать про його приналежність до тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

Аналізуючи позицію авторів, які наголошують, що винний має усвідомлювати ступінь тяжкості приховуваного злочину, вважаємо, що така вимога не завжди відповідає реальним можливостям суб'єкта цього делікту. Обґрунтовуючи свою позицію, додамо, що повноцінно усвідомити ступінь тяжкості злочину, який приховується, може лише та особа, яка має спеціальні знання з кримінального права. Особа, яка не володіє спеціальними юридичними знаннями, як правило, не зможе правильно визначити ступінь тяжкості злочину, який вона приховує.

Вивчаючи точку зору науковців, які вважають, що приховувач повинен усвідомлювати характер приховуваного злочину, слід наголосити, що жоден з авторів не розкриває змісту поняття «характер злочину» і не надає роз'яснення з приводу того, як саме повинні встановлювати правоохоронні органи чи суд той факт, що особа розуміла характер приховуваного злочину. У зв'язку з цим видається більш прийнятною точка зору авторів, котрі

¹¹ Эсенбаев Н. Б. Уголовная ответственность за заранее не обещанное укрывательство по законодательству Кыргызской Республики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Санкт-Петербург, 2006. С. 77–78.

¹² Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2-х ч. / під заг. ред. М. О. Потебенька, В. Г. Гончаренка. Київ: Форум, 2001. Особлива частина. С. 814–815.

¹³ Хабибуллин М. Х. Ответственность за укрывательство преступлений и недоносительство по советскому уголовному праву: монография. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1984. С. 66.

¹⁴ Злочини проти правосуддя: навч. посібник / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2011. С. 104.

¹⁵ Горелик А. С., Лобанова Л. В. Преступления против правосудия. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2005. С. 209–210.

зазначають, що винний повинен усвідомлювати лише ті фактичні ознаки або фактичні обставини діяння, що приховується, які свідчать про його приналежність до тяжкого чи особливо тяжкого злочину і саме так оцінюються за законом.

Отже, винний повинен усвідомлювати саме фактичні обставини злочину, який приховується. На підставі цих фактичних обставин, які усвідомлювалися винним, правоохоронні органи та суд можуть шляхом їх співвіднесення з юридичними ознаками складу злочину, який був прихований, зробити висновок про коло та об'єм юридичних ознак злочину, які були відомі винному. Додамо, складність суб'єктивної сторони приховування злочину полягає в тому, що приховувач має усвідомлювати не лише об'єкт та об'єктивну сторону свого діяння, а й всі ознаки злочину, який він приховує (через знання та розуміння фактичних обставин справи). Саме це може стати причиною юридичних та фактичних помилок у розумінні приховуваного злочину, як наслідок, неправильна кваліфікація дій приховувача та об'єктивного ставлення в провину.

На практиці можуть траплятися випадки, коли приховувач упевнений, що приховуваний ним злочинець заподіяв тілесні ушкодження, наприклад, тяжкі, але насправді винний вчинив вбивство. У такій ситуації матиме місце фактична помилка приховувача в об'єкті приховуваного злочину. Ті фактичні обставини, які усвідомлювалися приховувачем, відповідають юридичним ознакам тяжких тілесних ушкоджень, об'єктом яких виступає здоров'я людини. Однак реальні обставини кримінального правопорушення свідчать, що було вчинене вбивство, об'єктом якого є життя людини. За таких умов дії приховувача повинні кваліфікуватися за спрямованістю його умислу, тобто як замах на приховування тяжких тілесних ушкоджень. Адже, як вірно зауважує П. А. Воробей, у ставленні в вину певного діяння згідно з чинним законодавством України про

кримінальну відповідальність перевага, пріоритет надається суб'єктивному над об'єктивним¹⁶.

Також приховувач може помилятися у визначенні об'єктивної сторони складу приховуваного злочину. Наприклад, приховувач вважає, що особа, яку він приховує, здійснила крадіжку. Утім, викрадення було помічено іншими особами, незважаючи на що було продовжене винним, тобто фактично було вчинено не таємне викрадення, а грабіж. У цьому випадку приховувач має відповідати за спрямованістю свого умислу, тобто за замах на задалегідь не обіцяне приховування крадіжки.

Помилка в усвідомленні суб'єкта злочину може мати місце, якщо приховувач, наприклад, знаючи всі фактичні обставини справи, не усвідомлює, що особа, яка вчинила злочин, є такою, що не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, або є неосудною.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що усвідомлення приховувачем ознак складу приховуваного злочину впливає на кваліфікацію його дій. Відповідальність повинна наставати за спрямованістю її умислу. У випадках, якщо особа мала неправильне уявлення про фактичні обставини приховуваного злочину (фактична помилка), її дії потрібно кваліфікувати як замах на приховування того злочину, який нею усвідомлювався.

При цьому необхідно додати, що дії приховувача мають кваліфікуватися як замах на приховування певного злочину лише в тому разі, якщо приховувач усвідомлював обставини справи, що відповідають ознакам складу злочину, за допомогою яких законодавець визнає його тяжким чи особливо тяжким. Якщо ж приховувач не усвідомлював обставини діяння, що відповідають тим ознакам складу кримінального правопорушення, за допомогою яких законодавець визнає це діяння тяжким або особливо тяжким злочином, або усвідомлюваний

¹⁶ Воробей П. А. Кримінально-правове ставлення в вину: монографія. Київ: Атіка, 2009. С. 13.

приховувачем злочин не є тяжким чи особливо тяжким, то особа не підлягає відповідальності за ч. 1 ст. 396 КК.

Таким чином, усвідомлення фактичних обставин приховуваного діяння має важливе значення для правильної кваліфікації дій приховувача та його кримінальної відповідальності.

При характеристиці усвідомлення ознак характеру злочину, як вже зазначалося, слід брати до уваги, що воно складається не лише з усвідомлення фактичного змісту вчинюваного діяння, а й з усвідомлення його соціального значення.

Це дає підстави стверджувати, що, вчиняючи дії, передбачені ч. 1 ст. 396 КК, приховувач розуміє як те, що своїми діями завдає шкоди цінностям, які охороняються законом про кримінальну відповідальність, так і те, що внаслідок приховування ним злочинця, знарядь, засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом, розкриття приховуваного злочину ускладнюється або взагалі стає неможливим.

Закріплюючи поняття прямого умислу в ч. 1 ст. 24 КК, законодавець не передбачив серед його обов'язкових ознак необхідність усвідомлення протиправності вчинюваного діяння. У зв'язку з цим усвідомлення приховувачем факту існування кримінально-правової заборони щодо приховування злочинця, знарядь, засобів вчинення злочину, слідів злочину чи предметів, здобутих злочинним шляхом, не впливає на кваліфікацію його дій. На нашу думку, підставою цього законодавчого рішення є узгодженість кримінального права та законодавства України з принципом *ignorantia legis neminem excusat*, який означає, що незнання законів нікого не вибачає. На наш погляд, усвідомлення особами того, що вони сприяють ускладненню або унеможливленню розкриття приховуваного ними злочину, завдають шкоду суспільним відносинам, які охороняються державою, свідчить про розуміння ними протиправного характеру своїх дій.

Разом із інтелектуальним моментом умислу ст. 24 КК передбачає вольовий момент. Вольове регулювання поведінки – це усвідомлена спрямованість розумових та фізичних зусиль на досягнення мети або утримання від активності. Завдяки вольовим зусиллям людина може контролювати свою поведінку, керувати своїми діями, опановувати себе та навколишнє середовище, підпорядковувати свої дії соціальним нормам поведінки, пригнічувати (гальмувати) спонукання, що суперечать цим нормам, долати перепони на шляху до мети¹⁷. Таким чином, кримінальна відповідальність має підґрунтя лише там і тоді, де і коли особа проявляє свою волю, коли у вчинку відбивається воля особи. За межами волі відповідальність втрачає свою суспільну значущість¹⁸.

При прямому умислі суб'єкт кримінального правопорушення бажає настання суспільно небезпечних наслідків. Це бажання предметне та конкретизоване. Особа цілеспрямовано прагне настання тих наслідків, які вона передбачала. Разом із цим відсутність бажання вчинення приховування злочину виключає наявність складу, передбаченого ч. 1 ст. 396 КК.

Разом із виною до ознак суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення належать також мотив і мета. Ці ознаки діалектично пов'язані з виною. Саме мотив є ланкою, що пов'язує усвідомлення та волю індивіда. Більш того, саме він поєднує всі об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу в ціле¹⁹. Мотив і мета лежать у підґрунті вольової поведінки, породжують у суб'єкта бажання здійснити ту чи іншу поведінку, передують формуванню умислу і виконують свою самостійну функцію²⁰.

Безпосередній взаємозв'язок мотиву та мети кримінального правопорушення з психічною діяльністю людини зумовив розбіжності у їх

¹⁷ Дагель П. С. Суб'єктивная сторона преступления и ее установление: монография. Воронеж, 1974. С. 80–81.

¹⁸ Воробей П. А. Кримінально-правове ставлення в вину: монографія. Київ: Атіка, 2009. С. 15.

¹⁹ Тарарухин С. А. Установление мотива и квалификация преступления: монография. Киев: Выща шк., 1977. С. 61.

²⁰ Основи кваліфікації злочинів: навч. посібник / М. І. Панов та ін. Харків: «Право», 2019. С. 156.

визначенні. У теорії кримінального права мотив розглядають як задоволення²¹ або спонукання²². Однак останнім часом у сучасній вітчизняній кримінальній науці стверджується, що мотивом вчинення кримінального правопорушення може визнаватися будь-яка вказана категорія. У зв'язку з цим пропонується вважати мотивом кримінального правопорушення інтегральний психічний утвір, який спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою²³.

Погоджуючись у цілому із запропонованим трактуванням мотиву кримінального правопорушення, вважаємо за необхідне конкретизувати: не всяке суспільно небезпечне діяння є кримінальним правопорушенням. Таким може бути й інше правопорушення, наприклад, адміністративний проступок. Відмінність між ними полягає у ступені суспільної небезпечності діяння.

Мотив і мета є факультативними ознаками складу приховування злочину. Вони не передбачені в диспозиції ч. 1 ст. 396 КК. Через це мотив та мета не впливають на кримінально-правову кваліфікацію злочину. Проте мотив може враховуватися при визначенні ступеня суспільної небезпечності діяння чи особи винного, зумовлювати наявність обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання, впливати на призначення покарання тощо.

Мотивами приховування злочинця, знарядь і засобів вчинення злочину, слідів злочину або предметів, здобутих злочинним шляхом, можуть бути товариські, сімейні стосунки, побоювання помсти або страх, солідарність із злочинцем, користь, умовляння тощо. Як приклад наведемо наступне. Знаючи, що В. вчинив крадіжку бідонів із медом, П. погодився через

²¹ Вереша Р. В. Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності: підручник. Київ: Атіка, 2006. С. 449.

²² Дагель П. С., Котов Д. П. Суб'єктивная сторона преступления и ее установление: монографія. Воронеж, 1974. С. 180.

²³ Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину: монографія. Київ: Атіка, 2002. С. 14–15.

товариські стосунки зберігати частину цих бідонів у себе вдома²⁴. У іншому випадку А. через умовляння К. допоміг погрузити викрадений сейф до автомашини та вивезти його за село, щоб викинути²⁵.

Із нашої точки зору, корисливий мотив приховування злочину, дійсно, є більш суспільно небезпечним, ніж співчуття. Однак закріплення цього мотиву в диспозиції ст. 396 КК, може призвести до ускладнення розмежування приховування злочину, вчиненого з корисливих мотивів, та придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом (ст. 198 КК), бо саме корисливий мотив є однією з ознак, за допомогою яких ці склади кримінальних правопорушень розрізняють. Крім того, вважаємо, що мотив вчинення приховування злочину повинен враховуватися при індивідуалізації покарання, при призначенні його виду та розміру.

Аналіз суб'єктивних ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 396 КК, дозволяє зробити наступні висновки.

1. Суб'єктивна сторона заздальгідь не обіцяного приховування злочину характеризується виною виключно у формі прямого умислу.

2. Інтелектуальний момент умислу даного злочину полягає у тому, що винна особа усвідомлює суспільну небезпечність свого діяння до чи під час його вчинення, тобто вона розуміє, що здійснює приховування злочину, вчиненого іншою особою. При цьому до змісту інтелектуального моменту умислу досліджуваного делікту не входить обов'язкове усвідомлення особою категорії тяжкості злочину, що приховується. Винній особі достатньо усвідомлювати лише фактичні обставини злочинного діяння, яке вона приховує. Вольовий же момент умислу проявляється у бажанні приховати злочин, що вчинений іншою особою.

²⁴ Вирок Сокирянського районного суду Чернівецької області від 24.06.2011 р. у справі № 1-122/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17280773> (дата звернення 26.10.21).

²⁵ Вирок Високопільського районного суду Херсонської області від 29.04.2011 р. у справі № 1-32/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/15485167> (дата звернення 26.10.21).

3. На кваліфікацію приховування злочину може суттєво впливати юридична або фактична помилка особи.

4. Мотив і мета є факультативними ознаками складу приховування злочину, вони не впливають на кваліфікацію вчиненого, проте повинні враховуватися судом при призначенні покарання.

Список використаних джерел

1. Вирок Новгород-Сіверського районного суду Чернігівської області від 15.09.2010 р. у справі № 1-124/10. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11236194> (дата звернення 26.10.21).
2. Вирок Ульяновського районного суду Кіровоградської області від 03.01.2018. у справі № 402/1426/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71421680> (дата звернення 26.10.21).
3. Вирок Любарського районного суду Житомирської області від 23.05.2011 р. у справі № 1-37/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/17215371> (дата звернення 26.10.21).
4. Вирок Сумського районного суду Сумської області від 23.11.2010 р. у справі № 1-352/2010 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12517821> (дата звернення 26.10.21).
5. Вирок Сокирянського районного суду Чернівецької області від 24.06.2011 р. у справі № 1-122/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17280773> (дата звернення 26.10.21).
6. Вирок Високопільського районного суду Херсонської області від 29.04.2011 р. у справі № 1-32/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/15485167> (дата звернення 26.10.21).
7. Вереша Р. В. Суб'єктивні елементи підстави кримінальної відповідальності: підручник. Київ: Атіка, 2006. 740 с.
8. Воробей П. А. Кримінально-правове ставлення в вину: монографія. Київ: Атіка, 2009. 176 с.
9. Горелик А. С., Лобанова Л. В. Преступления против правосудия. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2005. 491 с.
10. Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. 243 с.
11. Злочини проти правосуддя: навч. посібник / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого», 2011. 160 с.
12. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., переробл. і допов. Харків: «Право», 2020. 584 с.

13. Куц В. Зміст вини у злочинах з формальним складом. *Вісник Національно\ академії прокуратури України*. 2009. № 3. С. 36–39.

14. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України:

у 2-х ч. / під заг. ред. М. О. Потебенька, В. Г. Гончаренка. Київ: Форум, 2001. Особлива частина. 942 с.

15. Основи кваліфікації злочинів: навч. посібник / М. І. Панов та ін. Харків: «Право», 2019. С. 156.

16. Рарог А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений: монографія. Москва, 2001. 133 с.

17. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину: монографія. Київ: Атіка, 2002. 144 с.

18. Сенько М. М. Деякі проблеми вини в злочинах з формальним складом. Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування та перспективи удосконалення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 7–8 квіт. 2006 р.): у 2 ч. Львів, 2006. Ч. 1. С. 261–264.

19. Таганцев Н. С. Русское уголовное право: лекции. Часть общая. Т. 1. Санкт-Петербург: Гос. Тип., 1902. 815 с.

20. Тарарухин С. А. Установление мотива и квалификация преступления: монографія. Киев: Выща шк., 1977. 152 с.

21. Хабибуллин М. Х. Ответственность за укрывательство преступлений и недоносительство по советскому уголовному праву: монографія. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1984. 136 с.

22. Эсенбаев Н. Б. Уголовная ответственность за заранее не обещанное укрывательство по законодательству Кыргызской Республики: дис. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2006. 170 с.

REFERENCES

1. Vyrok Novhorod-Siverskoho raionnoho sudu Chernihivskoi oblasti vid 15.09.2010 r. u spravi № 1-124/10. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11236194> (data zvernennia 26.10.21).

2. Vyrok Uljanovskoho raionnoho sudu Kirovohradskoi oblasti vid 03.01.2018. u spravi № 402/1426/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71421680> (data zvernennia 26.10.21).

3. Vyrok Liubarskoho raionnoho sudu Zhytomyrskoi oblasti vid 23.05.2011 r. u spravi № 1-37/11. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/17215371> (data zvernennia 26.10.21).

4. Vyrok Sumskoho raionnoho sudu Sumskoi oblasti vid 23.11.2010 r. u spravi № 1-352/2010 r. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/12517821> (data zvernennia 26.10.21).

5. Vyrok Sokyrianskoho raionnoho sudu Chernivetskoï oblasti vid 24.06.2011 r. u spravi № 1-122/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17280773> (data zvernennia 26.10.21).

6. Vyrok Vysokopil'skoho raionnoho sudu Khersonskoi oblasti vid 29.04.2011 r. u spravi № 1-32/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/15485167> (data zvernennia 26.10.21).
7. Veresha, R.V. (2006). Subiektyvni elementy pidstavy kryminalnoi vidpovidalnosti. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
8. Vorobei, P.A. (2009). Kryminalno-pravove stavlennia v vynu. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
9. Horelyk, A.S., Lobanova, L.V. (2005). Prestupleniia protyv pravosudyia. St.-Petersburg: Yuryd. tsentr Press [in Russian].
10. Dahel, P.S., Kotov, D.P. (1974). Sub'ektyvnaia storona prestupleniia y ee ustanovlenye. Voronezh: Yzd-vo Voronezh. un-ta [in Russian].
11. Borysov, V.I., Tiutiuhin, V.I. (Eds.). (2011). Zlochyny proty pravosuddia. Kharkiv: Nats. un-t «Iuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho» [in Ukrainian].
12. Tatsii, V.Ya., Tiutiuhin, V.I., Borysov, V.I. (2020). Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
13. Kuts, V. (2009). Zmist vyny u zlochynakh z formalnym skladom. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*, 3, 36–39 [in Ukrainian].
14. Potebenko, M.O., Honcharenko, V.H. (2001). Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy. Kyiv: Forum [in Ukrainian].
15. Panov, M.I. et al. (2019). Osnovy kvalifikatsii zlochyniv. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
16. Raroh, A.Y. (2001). Sub'ektyvnaia storona y kvalyfykatsiia prestuplenyi: monohrafiia. Moscow [in Russian].
17. Savchenko, A.V. (2002). Motyv i motyvatsiia zlochynu. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
18. Senko, M.M. (2006). Deiaki problemy vyny v zlochynakh z formalnym skladom. Kryminalnyi kodeks Ukrainy 2001 r.: problemy zastosuvannia ta perspektyvy udoskonalennia: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Lviv, 7–8 kvit. 2006 r.): u 2 ch. Lviv. *Ch. 1*, 261–264 [in Ukrainian].
19. Tahantsev, N.S. (1902). Russkoe uholovnoe pravo. Chast obshchaia. Vol. 1. St-Petersburg: Hos. Typ. [in Russian].
20. Tararukhyn, S.A. (1977). Ustanovlenye motyva y kvalyfykatsiia prestupleniia. Kiev: Vyshha shk. [in Russian].
21. Habibullin, M.H. (1984). Otvetstvennost' za ukryvatel'stvo prestuplenyi y nedonosytel'stvo po sovetskomu uholovnomu pravu. Kazan: Yzd-vo Kazan. un-ta [in Russian].
22. Jesenbaev, N.B. (2006). Uholovnaia otvetstvennost za zaranee ne obeshchannoe ukryvatel'stvo po zakonodatel'stvu Kyrgyzskoj Respublyky. *Candidate's thesis*. St.-Petersburg [in Russian].

Гуд Т. Н. Субъективная сторона «Укрывательства преступления» (ст. 396 УК Украины) и ее влияние на квалификацию

В статье рассматриваются актуальные проблемы, возникающие при квалификации «Укрывательства преступления» (ст. 396 УК Украины), в частности, по признаку субъективной стороны. Определено значение субъективной стороны и ее признаков для квалификации. В работе раскрыты особенности субъективных признаков укрывательства преступления на основании положений УК Украины. Анализируются примеры судебной практики.

Ключевые слова: субъективная сторона, вина, мотив, цель, укрывательство преступления.

Hud T. Subjective side of «Concealment of a crime» (Article 396 of the Criminal Code of Ukraine) and its impact on qualifications

The article considers the current problems that arise during the qualification «Concealment of a crime» (Article 396 of the Criminal Code of Ukraine), in particular on the basis of the subjective side. The problem of the correct qualification of a criminal offense depends on the correct establishment of all the features of the criminal offense, among which the greatest complexity are the features of the subjective side. To do this, it is necessary to disclose the content and characteristics of the subjective side, its mandatory features, and to determine the significance of the characteristics of the subjective side of the crime for the criminal assessment of the offense. The subjective side is a mandatory element of any criminal offense. Among its features are guilt, motive and purpose of the criminal offense.

The analysis of judicial practice, scientific works gives the chance to develop scientific knowledge concerning the outlined question and to draw the following conclusions. The subjective side of concealment of a crime (Article 396 of the Criminal Code of Ukraine) is characterized by guilt exclusively in the form of direct intent.

The qualification of concealment of a crime can be significantly affected by a person's legal or factual error. Motive and purpose are optional features of the composition of concealment of the crime, they do not affect the qualification of the perpetrator, but must be considered by the court in sentencing. At the same time, the selfish motive of concealment of a crime has a great social danger, but fixing it in the tort under investigation is considered inexpedient, as it may complicate the distinction between concealment of a crime committed for selfish motives and acquisition, receipt, storage or sale of criminally obtained property.

The significance of the subjective side and its features for qualification is determined. The paper reveals the features of subjective signs of concealment of a crime on the basis of the provisions of the Criminal Code of Ukraine. Examples from judicial practice are analyzed.

Keywords: subjective side, guilt, motive, purpose, concealment of the crime.